

DOI: <https://doi.org/10.18524/2411-2054.2024.55.311970>

УДК 343:349.6 (477)

О. О. Дудоров, докт. юрид. наук, професор, професор
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Навчально-науковий інститут права
Кафедра кримінально-правової політики та кримінального права
вул. Володимирська, 60, Київ, 01033, Україна
e-mail: o.o.dudorov@gmail.com
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-4860-0681>

Р. О. Мовчан, докт. юрид. наук, професор, професор
Донецький національний університет імені Василя Стуса
Кафедра конституційного, міжнародного і кримінального права
вул. 600-річчя, 21, Вінниця, 21000, Україна
e-mail: romanmov1984@gmail.com
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-2074-8895>

СИСТЕМНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НЕЗАКОННІ ДІЇ З БУРШТИНОМ¹

Статтю присвячено розкриттю окремих системно-правових аспектів відповідальності за незаконні дії з бурштином. Проаналізовано релевантну судову практику. Висунуто пропозиції щодо вдосконалення ст. 240¹ КК України «Незаконне видобування, збут, придбання, передача, пересилання, перевезення, переробка бурштину».

Розглянуто питання про застосування кримінально-правової норми про малозначність для юридичної оцінки незаконного видобування бурштину та незаконного поводження з ним.

Аргументовано, що суспільно небезпечні наслідки незаконного видобування корисних копалин (зокрема бурштину) доцільно позначати як збитки. Показано, що здійснена в межах ст. 240¹ КК України диференціація відповідальності, пов'язана з розмірами незаконних дій з бурштином, є недостатньою.

Проаналізовано релевантні положення проекту нового КК України, з'ясовано переваги і недоліки відповідних формулювань.

Ключові слова: системність, принципи права, юридична відповідальність, колізія правових норм, диференціація, бурштин, незаконні дії, кваліфікуючі ознаки, малозначність.

Постановка проблеми. 19 грудня 2019 р. було ухвалено Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства про видобуток бурштину та інших корисних копалин» (далі – Закон

¹ Статтю підготовлено за підтримки Національного фонду досліджень України в межах реалізації проекту з виконання наукових досліджень і розробок «Підвищення ефективності кримінально-правової охорони довкілля в Україні: теоретико-прикладні засади» (державний реєстраційний номер 0122U000803).

від 19 грудня 2019 р.). У такий спосіб законодавець мав на меті повернути у правове русло відносини щодо видобування бурштину, масове нелегальне видобування якого набуло таких масштабів, що загрожувало Україні черговою екологічною катастрофою, а тому небезпідставно визнавалось однією з найбільших актуальних екологічних загроз національній безпеці [1, с. 124-140].

Бурштин – корисна копалина, яку інколи називають золотом Українського народу і нелегальний видобуток якої входить до топ-десятки найбільш прибуткових кримінальних бізнесів в Україні. Самі характеристики бурштину як корисної копалини (невелика глибина залягання, розміщення в піщаних ґрунтах і доступність для кустарної розробки, відносно висока цінність в малих об'ємах) вплинули на перетворення нелегального видобутку в соціально-економічну та екологічну проблему, своєрідне «ресурсне прокляття» Полісся, яке певною мірою можна порівняти з вугільними «копанками» в Донбаському регіоні [2, с. 190]. За найскромнішими підрахунками, обсяги нелегального видобутку бурштину в Україні сягають від 120 до 300 т на рік, однак справжню цифру не знає ніхто [3, с. 213-214; 4, с. 21]. Вивчення матеріалів судової практики і статистичні дані, на жаль, не дозволяють погодитись із твердженням окремих авторів про те, що після здешевлення бурштину у світі бізнес з його видобутку став нецікавим для криміналітету [5].

Одним із наслідків ухвалення Закону від 19 грудня 2019 р. стало доповнення Кримінального кодексу України (далі – КК) ст. 240¹ «Незаконне видобування, збут, придбання, передача, пересилання, перевезення, переробка бурштину». З оприлюднених Верховним Судом відомостей про кількість осіб, засуджених за вчинення кримінальних правопорушень проти довкілля у 2022–2023 рр., за вироками, що набрали законної сили [6, с. 78], випливає, що з усіх норм, розміщених у розділі VIII Особливої частини КК, ст. 240¹ (поряд із ст. 246 «Незаконна порубка або незаконне перевезення, зберігання, збут лісу», ст. 249 «Незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом» і ст. 240 «Порушення правил охорони або використання надр, незаконне видобування корисних копалин») за інтенсивністю застосування входить у «четвірку лідерів». Втім, за результатами аналізу відповідної судової практики та інших джерел ми переконались у тому, що існуючий механізм кримінально-правової протидії «бурштиновим» правопорушенням не позбавлений недоліків, частина з яких зумовлена недосконалістю ст. 240¹ КК.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти кримінально-правової характеристики злочину, передбаченого ст. 240¹ КК, висвітлювались у працях таких науковців, як В. Бредіхіна, Я. Васильчук, А. Вірт, А. Вознюк, М. Комарницький, М. Максименцев, Т. Миськевич, Л. Мостепанюк, Н. Нетеса, А. Павловська, М. Пластун, Г. Поліщук, Ю. Турлова, Л. Хмуровська, В. Цимбалюк, Р. Черниш та ін. Звертались до вказаної проблематики й автори цих рядків [7; 8; 9; 10].

Попри теоретичну і практичну значимість раніше опублікованих наукових праць, на сьогодні бракує досліджень кримінально-правових проблем відповідальності за незаконні дії з бурштином з погляду системності як однієї з найважливіших характеристик соціального світу. При цьому аксіоматичними вважаються тези про те, що кримінальне право є складним системним утворенням, а порушення засади системності породжує невизначеність, колізійність та інші

дефекти кримінального закону. Як слушно зазначається в юридичній літературі, системний підхід є надзвичайно ефективним під час аналізу складних правових явищ і процесів, що характеризуються динамічністю і володіють багатоякісністю, багатомірністю, багатоструктурністю, тобто тих, що мають декілька якісних визначеностей, специфічних ліній та закономірностей розвитку [11, с. 40]. Невипадково системність віднесено до принципів правотворчої діяльності (п. 6 ч. 1 ст. 3 Закону України від 24 серпня 2023 р. «Про правотворчу діяльність»).

Метою цієї статті є розкриття окремих системно-правових аспектів відповідальності за незаконні дії з бурштином і, на підставі цього, висунення пропозицій щодо вдосконалення законодавства.

Виклад основного матеріалу. У ст. 240¹ КК не встановлено мінімального порогу вартості бурштину, незаконне видобування якого або поводження з яким має тягнути кримінальну відповідальність. Таке конструювання аналізованої заборони означає, що під її дію формально підпадають незаконні вчинки з бурштином будь-якої (навіть мінімальної) вартості, ступінь суспільної небезпеки яких навряд чи є достатнім для їх віднесення до числа кримінально протиправних. Звісно, можна апелювати до того, що у відповідних ситуаціях у нагоді може і повинна ставати норма про малозначність (ч. 2 ст. 11 КК) як законодавчо встановлений засіб подолання розбіжності між формальною (кримінальна протиправність) і матеріальною (суспільна небезпека) ознаками кримінального правопорушення. Слід, однак, враховувати такі обставини.

По-перше, правозастосувачі у відповідних кримінальних провадженнях «не поспішають» задіювати потенціал норми про малозначність. За результатами аналізу практики застосування ст. 240¹ КК нам вдалося відшукати тільки одне рішення суду, який, «враховуючи обставини зберігання, якість, кількість і вартість бурштину, особу обвинуваченого», визнав малозначним факт придбання і подальшого зберігання бурштину, законність походження якого не підтверджувалась відповідними документами, вартістю 426,6 грн [12]. Низькі показники застосування ч. 2 ст. 11 КК щодо «бурштинових» деліктів, вочевидь, зумовлені традиційною оцінністю малозначності як кримінально-правового поняття. Показовим у розглядуваному контексті є питання, яке ставлять окремі дослідники: де саме у цьому разі знаходиться межа між злочинним і незлочинним (малозначним)? [13, с. 129].

По-друге, варто зважати на перестороги науковців, які відмічають, що подібна законодавча невизначеність (йшлося про незаконне видобування корисних копалин, передбачене попередньою редакцією ст. 240 КК): а) може призводити до різної юридичної оцінки тотожних діянь; б) є корупційною «лазівкою» для правозастосувачів, бо за бажанням будь-яке кримінальне провадження можна закрити через визнання діяння малозначним [14, с. 124-125, 429-433]. Небезпідставність висловлених застережень підтверджується і судовою практикою, в матеріалах якої виявлено випадки, коли не визнавалися малозначними і, відповідно, кваліфікувалися за ч. 1 ст. 240¹ КК прояви незаконного поводження з бурштином вартістю 171 грн, 151,76 грн, 135,43 грн, 112,44 грн, 94,08 грн, 31,28 грн і навіть 15,15 грн. І це при тому, що, як зазначалося вище, інші правозастосувачі розцінили як малозначні незаконні дії з бурштином істотно вищої вартості (426,6 грн). Нічого дивного: на практиці питання про малозначність кожен пра-

возастосувач вирішує на свій розсуд, виходячи з власних уявлень про істотність шкоди фізичній чи юридичній особі, суспільству або державі (ч. 2 ст. 11 КК) й адаптуючи відповідне законодавче положення під конкретні життєві ситуації.

З погляду дотримання системного підходу необхідно зважати і на ту обставину, що у ч. 1 «однорідної» (щодо аналізованої заборони) ст. 240 КК передбачено відповідальність за незаконне видобування корисних копалин місцевого значення у значному розмірі (копалин, вартість яких у 30 і більше разів перевищує НМДГ). Загалом позитивно оцінивши цей законодавчий крок, ми писали, що, крім виконання «функції» підвищення ступеня суспільної небезпеки діяння до такого, що є достатнім для визнання його кримінально протиправним, вказівка на конкретний вартісний показник дозволила уникнути проблем відмежування злочину, передбаченого ст. 240 КК, від аналогічного правопорушення, передбаченого ст. 47 КУпАП «Порушення права державної власності на надра». Водночас до недоліків оновленої редакції ст. 240 КК нами було віднесено, зокрема невизначеність з питання про мінімальну вартість незаконно видобутих корисних копалин загальнодержавного значення для визнання діяння кримінально протиправним і закріплення різних критеріїв кримінальної протиправності незаконного видобування корисних копалин місцевого і загальнодержавного значення [15, с. 61, 63]. До речі, перший з цих недоліків притаманний і тій редакції ст. 240¹ КК «Незаконне поводження з корисними копалинами загальнодержавного значення», яку запропонувала у своїй дисертації А. Вірт [16, с. 170-171].

З огляду на належність бурштину до корисних копалин загальнодержавного значення, не дивно, що законодавець при формулюванні диспозицій ст. 240 і ст. 240¹ КК у вказаній частині демонструє послідовність. Однак оцінити її схвально не видається за можливе, адже між ст. 47 КУпАП і вказаними кримінально-правовими заборонами наявна колізія (незаконне видобування корисних копалин загальнодержавного значення може розцінюватись як один із різновидів самовільного користування надрами).

Згідно з ч. 1 ст. 66 Закону України «Про правотворчу діяльність» колізія норм права – це протиріччя або невідповідність між нормами права у нормативно-правових актах, що регулюють одні й ті самі суспільні відносини. Можливі два різні шляхи подолання згаданої колізії: 1) пріоритет кримінально-правової заборони, який ґрунтується на ч. 2 ст. 9 КУпАП (до такого шляху, як видається, схиляє і п. 2 ч. 3 ст. 66 Закону України «Про правотворчу діяльність»); 2) пріоритет адміністративно-правової заборони, який виходить з того, що ч. 2 ст. 9 КУпАП суперечить загальноновизнаним принципам права, адже всі сумніви, суперечності і недоліки законодавства повинні тлумачитися на користь обвинуваченого [17, с. 454]. Виходить, що ст. 240¹ КК (це стосується і ч. 2 ст. 240 КК в частині незаконного видобування корисних копалин загальнодержавного значення) не повною мірою відповідає критерію ясності закону як складнику принципу верховенства права, а отже, може вважатися непередбачуваною для особи, яка вчиняє інкримінований акт поведінки.

Викладене схиляє до думки про необхідність законодавчого закріплення мінімальної вартості бурштину, незаконне видобування якого або поводження з яким утворюватиме склад злочину, передбаченого ст. 240¹ КК (за умови збереження цієї спеціальної щодо ст. 240 КК кримінально-правової норми).

За формалізацію наслідків незаконного видобування бурштину у спосіб кількісного оцінювання завданої цим кримінальним правопорушенням шкоди виступають і деякі науковці. Наприклад, Ю. Турлова і Г. Поліщук переконані у тому, що застосування ч. 1 ст. 240¹ КК до всіх (незалежно від розмірів) випадків незаконних операцій з бурштином не відповідає вимозі відносної поширеності діяння як одного з чинників криміналізації, та як позитивний приклад для наслідування називають ст. 246 КК «Незаконна порубка або незаконне перевезення, зберігання, збут лісу» [18, с. 126]. З погляду забезпечення системності кримінального закону доречно мати на увазі те, що як матеріальні побудовані і склади таких кримінальних правопорушень проти довкілля, відповідальність за вчинення яких передбачено у ст. 248 КК «Незаконне полювання» і ст. 249 КК «Незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промыслом» та які означають (як і незаконне видобування бурштину) вилучення певних природних ресурсів з їх природного середовища.

За таких обставин загалом схвальної оцінки заслуговує пропозиція розробників проекту нового Кримінального кодексу України (далі – проект) [19] визнавати кримінальними правопорушеннями лише ті прояви незаконного заволодіння корисною копалиною (отже, і бурштином), що перебуває у природному стані, які спричинили конкретно визначену шкоду – істотну, суттєву, значну або тяжку майнову шкоду (ст. 6.5.16 (проступок), статті 6.5.3, 6.5.4, 6.5.5 (з урахуванням п. 2 ст. 6.5.2 «Обставини, що обтяжують тяжкість злочину на один ступінь» злочини 2, 4 і 6 ступеня), відповідно). Параметри вказаної майнової шкоди із «прив'язкою» до розміру розрахункової одиниці, яка дорівнює 1/30 розміру мінімальної заробітної плати, встановленої на 1 січня відповідного року, конкретизовано у ст. 1.4.4 проекту.

Щоправда, пропонується у проекті уніфікація кількісних показників майнової шкоди нами сприйнята критично на тій підставі, що вона не враховує особливості суспільної небезпеки кримінальних правопорушень різних видів. Типізацію різних видів шкоди та її представлення у вигляді певного вичерпного переліку розробники проекту вважають одним з основних здобутків цього документа порівняно з КК, однак у нас склалось враження, що оцінку тяжкості шкоди кримінальних правопорушень у проекті визначено загалом довільно, за інтуїцією, а пропонуване розмежування видів шкоди є умоглядним [20, с. 209-210].

Крім того, сумнівним є рішення розробників проекту віднести до числа обставин, що підвищують тяжкість злочину на один ступінь, вчинення відповідного умисного злочину щодо бурштину (п. 2 ч. 1 ст. 6.5.2). Переконані у тому, що підвищення тяжкості кримінально протиправного заволодіння природним ресурсом має пов'язуватися передусім не з видом корисної копалини, яка незаконно видобувається, а з параметрами шкоди, яка завдається об'єкту (довкіллю) в результаті вчинення посягання на нього. Допускаємо також, що унікальність тих чи інших компонентів довкілля, природних об'єктів і природно-антропогенних об'єктів *de lege fernda* може стати фактором, що наскрізно визначає диференціацію кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення проти довкілля, але це питання потребує додаткового обміркування [21]. До слова А. Вірт демонструє непослідовність у своїх судженнях з розглядуваного питання: спочатку дослідниця пропонує зробити кваліфікованим складом злочину, перед-

баченого ст. 240¹ КК, незаконне поводження з бурштином, однак в авторській редакції заборони ця сумнівна ідея відбиття не знаходить [16, с. 10, 170-171].

До переваг підходу, який втілений у проєкті, можна віднести те, що за умови його реалізації для настання кримінальної відповідальності, зокрема за незаконне видобування бурштину матиме значення не лише його вартість, а й екологічна (хоч і виражена в грошовому еквіваленті) шкода, яка має обчислюватися на підставі спеціальних методик. Адже, як слушно вказується в юридичній літературі, в результаті діяльності, пов'язаної з незаконним видобуванням бурштину, одночасно має місце негативний вплив на такі компоненти довкілля, як ґрунт, рослинний покрив, вода й атмосферне повітря [22, с. 283]. У Пояснювальній записці до законопроєкту «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо кримінальної відповідальності за незаконне видобування бурштину або переміщення його через митний кордон України» (№ 2059 від 04.09.2019), ухваленого як Закон від 19 грудня 2019 р., суголосно зазначається, що внаслідок застосування методів нелегального видобування бурштину щорічно на великих площах української землі змінюється гідрологічний режим, знищуються десятки гектарів лісових масивів і земельних угідь, пошкоджується ґрунтовий і рослинний покрови, псується родючий шар землі, що істотно обмежує можливість подальшої експлуатації ґрунту. Суспільно небезпечні наслідки досліджуваного явища не обмежуються екологічною складовою: «Нелегальний видобуток бурштину, здійснений на посівних площах і луках, завдає прямої і серйозної економічної шкоди сільському господарству» [2, с. 144].

З одного боку, існує пряма залежність між кількістю і, відповідно, вартістю незаконно видобутого бурштину та шкодою, завданою довкіллю, охороняти яке покликані відповідні кримінально-правові заборони, і чинна редакція ст. 240¹ КК, закріплюючи значні розміри незаконних дій з бурштином як одну з кваліфікуючих обставин, доречно враховує згадану залежність. Під значним розміром необхідно розуміти вартість бурштину, що у 100 і більше разів перевищує НМДГ. З іншого, оскільки встановлення суто вартісних критеріїв завданої шкоди не позбавлене сенсу лише стосовно так званих мононаслідків, це навряд чи повністю вдалий крок при визначенні (позначенні) комплексних наслідків, характерних для такого посягання на довкілля, як незаконне видобування (за проєктом – заволодіння) корисних копалин, включаючи бурштин.

При цьому варто мати на увазі, що відповідно до Методики визначення розмірів відшкодування збитків, заподіяних державі внаслідок самовільного користування надрами, затвердженої Наказом Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів від 15 вересня 2022 р. № 366, розмір збитків, заподіяних самовільним видобуванням корисних копалин, визначається за формулою, в якій фігурують кількість корисних копалин, номер (вид) корисної копалини, об'єм (кількість) самовільно видобутих корисних копалин (т, м³, кг, г, карат), вартість об'єму (кількості) корисних копалин (мінеральної сировини), видобутих у відповідних податкових періодах, тощо; при цьому такі «дотичні» до надр елементи довкілля, як ґрунт, рослинний покрив, вода й атмосферне повітря, у згаданій формулі не згадуються.

Таким чином, ми маємо справу з типовою для вітчизняного кримінального права ситуацією, коли суспільно небезпечні наслідки як елемент об'єктивної

сторони складу кримінального правопорушення певного виду (у нашому випадку – незаконного видобування бурштину) слід відрізнити від суспільно небезпечних наслідків кримінального правопорушення, які фіксують негативні зміни в його об'єкті.

Вказівка у статтях 6.5.3, 6.5.4, 6.5.5, 6.5.16 проекту на майнову шкоду, як видається, дозволить безпроблемно охопити збитки, заподіяні самовільним видобуванням корисних копалин (зокрема бурштину) і визначені за спеціальною формулою. Є, щоправда, одне «але»: запропоноване у п. 67 ч. 2 ст. 1.4.1 проекту визначення майнової шкоди (майнові втрати, яких особа зазнала внаслідок вчинення кримінального правопорушення у зв'язку зі знищенням або пошкодженням майна, а також витрати, які особа зробила або мусить зробити для відновлення свого порушеного речового права або права інтелектуальної власності (прямі збитки) явно не розраховане на випадки незаконного заволодіння природними ресурсами, включаючи корисні копалини (зокрема бурштин), а тому не може розглядатись як універсальне, попри розміщення наведеної дефініції у «загальному» глосарії проекту. Відповідно, його розробникам задля уникнення у майбутньому докладання зайвих у цьому разі адвокатських зусиль, варто або спробувати поліпшити визначення, сформульоване п. 67 ч. 2 ст. 1.4.1 проекту, або (як менш вдалий варіант, бо майнова шкода – наскрізне для проекту поняття) перенести це визначення у Книгу шосту, в межах якої описуються кримінальні правопорушення проти власності та інтелектуальної власності.

У вдосконалених ст. 240 та ст. 240¹ чинного КК суспільно небезпечні наслідки незаконного видобування корисних копалин (зокрема і для узгодження понятійного апарату кримінального та регулятивного законодавства) доцільно позначати як збитки, а при описанні кваліфікуючих ознак, пов'язаних із розміром незаконно видобутого, не варто орієнтуватись саме і лише на вартість корисної копалини, як це зроблено у примітках ст. 240 і ст. 240¹ КК. Беззастережна ж пропозиція А. Вірт надати незаконному поводженню з корисними копалинами місцевого значення статус кримінального проступку [16, с. 52-53, 71, 167] не може бути підтримана, оскільки суспільна небезпека незаконного видобування корисних копалин визначається не статусом останніх, визначеним регулятивним законодавством, а заподіяною шкодою довікллю, на визначення розмірів якої впливає вартість корисних копалин.

Проаналізувавши матеріали судової практики, можемо також стверджувати, що здійснена в межах ст. 240¹ КК диференціація відповідальності, пов'язана з розмірами незаконних дій з бурштином, є недостатньою. Справа в тому, що поруч із випадками, коли предметом аналізованого злочину виступав бурштин, вартість якого була близькою або лише в кілька разів перевищувала показник у 100 НМДГ (117 138 грн, 134 755 грн, 135 731 грн, 137 тис грн, 154 682 грн тощо), нами було виявлено непоодинокі випадки, коли така вартість сягала, наприклад, 1 млн 506 тис. 845 грн, 1 млн 732 тис. 546 грн, 1 млн 940 тис. 973 грн і навіть 3 млн 494 тис. 876 грн. Не викликає сумнівів, що такі прояви незаконних дій з бурштином потребують диференціації кримінальної відповідальності (а не просто її індивідуалізації).

З урахуванням викладеного та з огляду знову ж на засаду системності, у ч. 3 ст. 240¹ КК пропонується передбачити суворішу відповідальність щонайменше

за дії з бурштином, вчинені у великих розмірах, тобто запровадити модель, подібну до втілених у ст. 246 і ст. 254 КК. Щодо конкретних параметрів великих розмірів, то, зважаючи на подібні коефіцієнти в інших нормах Особливої частини КК, це міг би бути показник у 500 НМДГ. Зрозуміло, однак, що для фахового розв'язання позначеної проблеми не обійтись без спеціальних кримінологічних досліджень.

Вказівка у ч. 1 ст. 240¹ КК на дії, відмінні від незаконного видобування бурштину (збут, придбання, зберігання, передача, пересилання, перевезення, переробка бурштину, законність походження якого не підтверджується відповідними документами), за задумом законодавця, була покликана вирішити проблему кримінально-правової оцінки поведінки того, хто безпосередньо бурштин нелегально не видобуває, проте всіляко цьому сприяє. Така позиція – втілення сучасного комплексного підходу до кримінально-правової охорони довкілля, відбитого й у чинній редакції ст. 246 КК.

Варто однак мати на увазі, що і до набрання чинності Законом від 19 грудня 2019 р. така поведінка визнавалась кримінально протиправною: 1) якщо вказані на сьогодні у ч. 1 ст. 240¹ КК дії (крім видобування) були заздалегідь обумовлені, то вони підпадали під визначення пособництва, через що могли б кваліфікуватися як пособництво незаконному видобуванню бурштину із посиланням на ч. 5 ст. 27 КК; 2) якщо особа вчинила придбання, отримання, зберігання чи збут бурштину, які, навпаки, не були заздалегідь обіцяними (відсутні ознаки співучасті), то її дії могли б кваліфікуватися за ст. 198 КК, розрахованою на подібні випадки.

Так, саме за ст. 198 КК засудив Сарненський районний суд Рівненської області Особу-1, який спочатку без законних підстав придбав каміння бурштину-сирцю загальною масою 92 кг 500 г вартістю 932,18 дол. США, а згодом зберігав цей бурштин-сирець у належному йому автомобілі. Цікаво, що у вирокі суд, згадавши про включення до КК ст. 240¹ на підставі Закону від 19 грудня 2019 р., застосував не цю нову заборону, а ст. 198 КК, бо керувався ч. 2 ст. 4 КК, згідно з якою кримінальна протиправність і караність, а також інші кримінально-правові наслідки діяння визначаються законом про кримінальну відповідальність, що діяв на час вчинення цього діяння [23]. Порівняльний аналіз санкцій ст. 198 і ч. 1 ст. 240¹ КК показує, що суд вчинив правильно, бо підстава застосування ч. 1 ст. 5 КК у цьому разі була відсутня.

Збут, придбання, зберігання, передачу, пересилання, перевезення, переробку бурштину, законність походження якого не підтверджується відповідними документами, може вчинити як той, хто раніше незаконно видобув бурштин, так і інша особа. Звернемо увагу і на те, що ст. 240¹ КК сформульована таким чином, що дозволяє охопити дії, які навряд чи можуть розцінюватися як такі, що завдають шкоди порядку використання та охорони надр як складнику довкілля.

Покажемо у цьому сенсі вважаємо вирок, який за ч. 2 ст. 240¹ КК засуджено Особу-2, який спочатку у невстановлених осіб придбав каміння бурштину в декоративних елементах у намистинах і браслетах загальною масою 56 кг 521 г, а далі зберігав і перевозив ці вироби з бурштину. Відповідно до висновку експертизи намистини світло-жовтого, жовтого, темно-коричневого, помаранчевого, світло-коричневого, коричневого, червоно-коричневого та темно-коричневого кольорів в наданих на дослідження виробках є бурштином у декоративних елементах галтованим і бурштином пресованим [24]. І подібні випадки у правозастосуванні, як з'ясувалось, не є

поодинокими. За таких обставин не дивно, що окремі дослідники навіть вважають, що порушення встановленого порядку обігу незаконно видобутого бурштину має розглядатись не як посягання на довкілля, а як кримінальне правопорушення в сфері господарської діяльності [25, с. 51-52, 56].

Варто додати, що внаслідок включення до КК 240¹ в її теперішній редакції бурштин у своєму правовому статусі фактично став прирівнюватися до зброї, наркотичних засобів, порнографічних предметів, інших предметів, вилучених із цивільного обігу (обмежених у ньому). З погляду ж дотримання принципу системності незрозуміло, чому подібний підхід не реалізовано щодо інших корисних копалин, які, як і бурштин, регулятивним законодавством віднесено до дорогоцінного каміння, а так само інших (крім незаконно зрубаних дерев або чагарників) природних ресурсів (наприклад, переміщення або збут незаконно знятого ґрунту, шкір незаконно добутих тварин, рибних ресурсів).

Тому ми принципово підтримуємо розробників проєкту в їх прагненні розмежувати підстави кримінальної відповідальності, з одного боку, за незаконне заволодіння природними ресурсами (хоч цей термінологічний зворот через його «неекологічність» вважаємо невдалим) [20, с. 223-225], та, з іншого, за окремі прояви причетності до поведінки тих, хто вчиняє незаконне добування природних ресурсів з їх природного середовища. У ст. 6.5.15 проєкту йдеться про набуття або збут завідомо незаконно добутого природного ресурсу, і таке описання предмета кримінального проступку проти довкілля (за проєктом – проти порядку використання природних ресурсів) виправдано виключатиме інкримінування цієї статті щодо випадків поводження з предметами, які є вже не корисними копалинами, а виготовленими з них виробами (на відміну від чинної редакції ст. 240¹ КК).

Водночас не можна оцінити схвально ініціативу розробників проєкту щодо: а) незгадування у 6.5.15 проєкту переміщення і перероблення відповідного предмета; б) встановлення відповідальності за заздалегідь не обіцяне набуття або збут завідомо незаконно добутого природного ресурсу, зокрема корисних копалин, незалежно від їх вартості. Реалізація такої пропозиції не лише не виправить існуючу ситуацію, коли кримінальна відповідальність настає для осіб, які придбавають, зберігають або вчиняють інші незаконні дії з бурштином мізерної вартості, а й не враховує ту обставину, що екологічну шкоду довкіллю завдають не стільки набуття і збут незаконно видобутого бурштину (як і інших корисних копалин), скільки його незаконне видобування. За проєктом, навпаки, незаконне видобування корисних копалин (незаконне заволодіння) визнаватиметься кримінально протиправним, як уже зазначалось, лише за умови завдання певної майнової шкоди, тоді як «причетні» набуття і збут незаконно видобутих корисних копалин – незалежно від неї.

Необхідно вказати і на відсутність у проєкті чіткого розмежування, з одного боку, збуту незаконного здобутого природного ресурсу (ст. 6.5.14, злочин 3 ступеня, а у випадку вчинення цієї дії з бурштином – 4 ступеня) та, з іншого, збуту завідомо незаконно добутого природного ресурсу (ст. 6.5.15, проступок). Чи не єдине, що спадає на думку після ознайомлення з цими проєктованими положеннями: вочевидь, мається на увазі те, що за ст. 6.5.14 буде кваліфікуватися збут природного ресурсу, вчинений тим, хто спочатку ним незаконно заволодів

(так звана вторинна злочинна діяльність) або тим, хто виступив «інтелектуальним» пособником такого незаконного заволодіння (ч. 5 ст. 2.7.2 проєкту), тоді як збут, охоплюваний ст. 6.5.15 проєкту, означатиме причетність до кримінального правопорушення у виді незаконного заволодіння природним ресурсом. Сумніваємось, однак, що: а) у такому розмежуванні, який до того ж потребуватиме значних коментаторських зусиль, є практичний сенс; б) «додаткова» (за окремою статтею) кримінальна відповідальність за збут природного ресурсу, вчинений особою, яка цим ресурсом спочатку незаконно заволоділа, вилучивши його із природного середовища, не суперечитиме принципу *non bis in idem*, названому у ст. 1.2.7 проєкту як «принцип однократності застосування кримінально-правових засобів» [19].

З огляду на сказане, пропонуємо ст. 6.5.14 із проєкту виключити, а його ст. 6.5.15 доповнити згадуванням про заздальгідь не обіцяне перероблення та переміщення (за проєктом – переміщування) завідомо незаконно добутого природного ресурсу. Поняттям переміщування, розкритим у п. 41 ч. 2 ст. 1.4.1 проєкту, охоплюватиметься і вивезення з України завідомо незаконно добутого природного ресурсу, яке зараз (поряд із збутом) фігурує у ст. 6.5.14 проєкту.

За умови збереження окремої кримінально-правової заборони, присвяченої відповідальності за незаконні дії з бурштином, склад злочину, передбаченого ст. 240¹ КК, доцільно сконструювати як матеріально-формальний, передбачивши як критерій кримінальної протиправності незаконного видобування бурштину нормативно закріплений показник завданої таким діянням шкоди (збитків), тоді як для інших дій із бурштином – його певну (мінімальну) вартість. Конкретний розмір вказаного критерію має бути визначений за результатами самостійного дослідження кримінологічного спрямування, яке має охопити і матеріали правозастосовної практики.

Реалізація викладеної пропозиції сприятиме подоланню виявленої дослідниками хибної та поширеної практики, коли правозастосувачі створюють видимість «безкомпромісної» боротьби із «бурштиною» злочинністю та покращують статистичні показники за рахунок притягнення до кримінальної відповідальності найдрібніших (у функціональному значенні) виконавців, які видобули декілька грамів корисної копалини, не реагуючи при цьому на дії осіб, які нелегально видобувають бурштин тонами [26, с. 123-124].

Постає однак питання, чи не створить пропоноване конструювання складу досліджуваного злочину труднощі для правоохоронців, зважаючи на таке. Домінуючий у теорії кримінального права і судовій практиці підхід полягає у тому, що стадія замаху неможлива у випадках, якщо законодавець пов'язує кримінальну відповідальність із настанням певних суспільно небезпечних наслідків, вказаних у диспозиції норми Особливої частини КК, яких у конкретній ситуації фактично не спричинено (наприклад, ч. 5 ст. 152 КК – згвалтування, що спричинило тяжкі наслідки, ч. 3 ст. 185 КК – крадіжка, що завдала значної шкоди потерпілому, ч. 4 ст. 187 КК – розбій, поєднаний із заподіянням тяжких тілесних ушкоджень, ст. 364 КК – зловживання владою або службовим становищем, що заподіяло істотну шкоду або тяжкі наслідки).

Вважаємо, що на практиці проблем, пов'язаних із непоширенням на ці і подібні нормативні юридичні конструкції такої характеристики, як стадія, із

кваліфікацією незаконного видобування бурштину як злочину з матеріальним складом не виникатиме. Виходимо з того, що як закінчений злочин (а не як замах) будуть розцінюватись дії осіб, які почали незаконне видобування бурштину (а отже, вже заподіяли екологічну шкоду – збитки, вираховані за спеціальною формулою), однак ще не заволоділи цією корисною копалиною. До речі, таку ж позицію займає і Касаційний кримінальний суд Верховного Суду, який, не задовольнивши касаційну скаргу засудженого за ч. 2 ст. 240 КК, аргументував це тим, що незаконне видобування корисних копалин загальнодержавного значення є закінченим з моменту початку їх видобування [27]. Зроблене при цьому Верховним Судом застереження «незалежно від кількості добутих корисних копалин» зумовлено тим, що у ч. 2 ст. 240 КК (як і в ст. 240¹ КК) відсутня криміноутворювальна ознака, пов'язана з розміром заподіяної шкоди довіллю.

Висновки і пропозиції. Відсутність у ст. 240¹ КК мінімального порогу вартості бурштину, незаконне видобування якого або поводження з яким має тягнути кримінальну відповідальність, призводить до: а) суперечливої судової практики, пов'язаної із застосуванням норми про малозначність для юридичної оцінки таких дій; б) виникнення колізії між досліджуваною кримінально-правовою заборonoю і ст. 47 КУпАП. Оптимальним вважаємо законодавчий спосіб подолання з'ясованої правової невизначеності.

Оскільки для такого посягання на довкілля, як незаконне видобування корисних копалин, включаючи бурштин, характерні комплексні наслідки (а не мононаслідки), роль криміноутворювальної ознаки у цьому разі не повинна відігравати мінімальна вартість корисної копалини. У вдосконалених статтях 240, 240¹ КК суспільно небезпечні наслідки незаконного видобування корисних копалин (зокрема і для узгодження понятійного апарату кримінального та регулятивного законодавства) доцільно позначати як збитки, а при описі кваліфікуючих ознак, пов'язаних із розміром незаконно видобутого, не варто орієнтуватись саме і лише на вартість корисної копалини, як це зроблено у примітках чинних редакцій згаданих статей КК.

Незаконному видобуванню корисних копалин загальнодержавного (включаючи бурштин) і місцевого значення у КК необхідно присвятити окрему статтю, диференціювавши в її межах відповідальність залежно від розміру заподіяної шкоди, параметри якої мають бути формалізовані. За умови ж збереження окремої кримінально-правової заборони, присвяченої відповідальності за незаконні дії з бурштином, склад злочину, передбаченого ст. 240¹ КК, доцільно сконструювати як матеріально-формальний, передбачивши як критерій кримінальної протиправності незаконного видобування бурштину нормативно закріпленій показник завданої таким діянням шкоди (збитків), тоді як для інших дій із бурштином – його певну (мінімальну) вартість.

Заслуговує схвальної оцінки пропозиція розробників проекту щодо розмежування підстав кримінальної відповідальності за незаконне заволодіння природними ресурсами, з одного боку, та окремі прояви причетності до поведінки тих, хто вчиняє незаконне добування природних ресурсів з їх природного середовища, з іншого. Водночас проєкт у проаналізованій частині потребує щонайменше такого вдосконалення: 1) визначення майнової шкоди як наскрізного поняття, закріпленого у «загальному» глосарії, має бути сформульоване у такий спосіб,

щоб воно поширювалось на всі можливі ситуації, включаючи випадки незаконного заволодіння природними ресурсами, зокрема корисними копалинами; 2) ст. 6.5.14 «Збут або вивезення з України незаконно здобутого природного ресурсу» із проекту слід виключити; 3) у доопрацьованій ст. 6.5.16 проекту мова повинна йти про «причетне» (заздалегідь не обіцяне) поводження з незаконно добутими природними ресурсами, а саме їх збут, переміщення і перероблення.

Наші подальші наукові розвідки будуть присвячені вивченню питань потенційної і фактичної караності незаконних дій з бурштином.

Список використаної літератури

1. Національна безпека України у викликах новітньої історії : монографія / авт.-уклад. В. І. Шпак; кер. авт. кол. С. І. Табачников. Київ : ДП «Експрес-об'ява», 2020. 464 с.
2. Лебідь І. В. Правове регулювання видобутку бурштину в Україні: дис. ... докт. філософії зі спеціальності 081 «Право». Київ, 2023. 229 с.
3. Бредіхіна В. Л., Васильчук Я. С. Сучасні проблеми правового регулювання видобування бурштину. Юридичний науковий електронний журнал. 2020. № 7. С. 213-217.
4. Миськевич Т. Стан та перспективи врегулювання бурштинової проблеми в Україні. Громадська думка та правотворення. 2020. № 1. С. 21-25.
5. Ільчишен І. Бурштин у світі здешевів. Як це вплине на український видобуток? Економічна правда. 17 січня 2024 р. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2024/01/17/708811/> (дата звернення: 25.07.2024).
6. Стан здійснення правосуддя у кримінальних провадженнях та справах про адміністративні правопорушення судами загальної юрисдикції у 2023 році. Верховний Суд. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/sud_pract/Stan_zdijsn_krim_prov_2023.pdf (дата звернення: 25.07.2024).
7. Мовчан Р. О. Кримінально-правова протидія «бурштиновим» правопорушенням : аналіз останніх законодавчих новел. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 2020. № 4. С. 53-60.
8. Дудоров О. О. Кримінальні правопорушення проти довілля : проблеми тлумачення і вдосконалення статей кримінального закону із бланкетними диспозиціями. Юридичний науковий електронний журнал. 2023. № 6. С. 449-456.
9. Movchan R. O., Vozniuk A. A., Kamensky D. V., Dudorov O. O., Andrushko A. V. Problems of criminal liability for illegal amber mining in Ukraine. Naukovyi visnyk Natsionalnoho hirnychoho universytetu. 2021. № 6. С. 113-117.
10. Movchan R., Dudorov O., Kamensky D., Vozniuk A., Makarenko T. Criminal liability for illegal acts with amber: law-making and law-enforcement issues. Naukovyi visnyk Natsionalnoho hirnychoho universytetu. 2024. № 3. Р. 197-203.
11. Заморська Л. І. Системний підхід у дослідженнях правової реальності. Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України. 2016. № 7. С. 38-44.
12. Ухвала Волинського апеляційного суду від 10 лютого 2022 р. у справі № 162/214/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/103261124> (дата звернення: 25.07.2024).
13. Мостепанюк Л. О., Павловська А. А. Аналіз складу злочину, передбаченого статтею 240-1 Кримінального кодексу України. Вісник Пенітенціарної асоціації України. 2020. № 2. С. 126-133.
14. Нетеса Н. В. Кримінальна відповідальність за порушення правил охорони або використання надр : монографія. Харків : Право, 2013. 304 с.
15. Дудоров О. О., Мовчан Р. О. Корисні копалини як предмет злочину, передбаченого статтею 240 Кримінального кодексу України: аналіз законодавчих новел. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія Юриспруденція. 2022. № 55. С. 58-64.
16. Вірт А. О. Кримінально-правова протидія злочинам, пов'язаним з незаконним використанням корисних копалин: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Одеса, 2021. 210 с.

17. Кримінальна відповідальність за незаконне видобування корисних копалин в Україні: монографія / О. О. Дудоров, М. В. Комарницький, Д. О. Калмиков; за ред. О. О. Дудорова, В. М. Комарницького. Суми : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2016. 567 с.
18. Turlova Yu. A., Polishchuk H. S. Certain topical issues of criminalization of illegal amber mining. *Naukovyi visnyk Natsionalnoho hirnychoho universytetu*. 2020. № 5. P. 122-128.
19. Кримінальний кодекс України. Контрольний текст проєкту (станом на 02.07.2024 року). URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2024/07/03/kontrolnyj-tekst-proyektu-kk-standom-na-02-07-2024.pdf> (дата звернення: 25.07.2024).
20. Дудоров О. О., Мовчан Р. О., Письменський Є. О. Кримінально-правова охорона лісу в Україні : монографія. Київ : Норма права, 2023. 520 с.
21. Висновок національних експертів на проєкт Кримінального кодексу України (контрольний текст станом на 30.01.2023 р.). URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2023/03/16/vysnovok-natsionalnyh-ekspertiv.pdf> (дата звернення: 25.07.2024).
22. Єрмоласва Т. В., Правник С. О., Максимова Є. Д. Сучасні проблеми правового регулювання видобування бурштину. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 10. С. 282-285.
23. Вирок Сарненського районного суду Рівненської області від 17 листопада 2022 р. у справі № 572/2709/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108136477> (дата звернення: 25.07.2024).
24. Вирок Шевченківського районного суду м. Чернівці від 9 вересня 2022 р. у справі № 714/785/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106215958> (дата звернення: 25.07.2024).
25. Митрофанов І. І. Незаконний обіг бурштину як екологічний злочин. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2020. № 23. С. 50-57.
26. Максименцев М. Г. Протидія злочинності у сфері надрокористування: монографія. Харків: Панов, 2019. 488 с.
27. Постанова колегії суддів Третньої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 18 січня 2023 р. у справі № 723/5055/21 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108582830> (дата звернення: 25.07.2024).

References

1. Shpak, V. I. (2020). *Natsionalna bezpeka Ukrainy u vyklykakh novitnoi istorii* : monohrafiya. Kyiv : DP «Ekspres-ob'ia» [in Ukrainian].
2. Lebid, I. V. (2023). *Pravove rehuliuвання vydobutku burshtynu v Ukraini*. Candidate's thesis. Kyiv [in Ukrainian].
3. Bredikhina, V. L., Vasylchuk, Ya. S. (2020). Suchasni problemy pravovoho rehuliuвання vydobuvannya burshtynu. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*, 7, 213-217 [in Ukrainian].
4. Myskevych, T. (2020). Stan ta perspektyvy vrehuliuвання burshtynovoi problemy v Ukraini. *Hromadska dumka ta pravotvorennia*, 1, 21-25 [in Ukrainian].
5. Ilchyshen, I. (2024). Burshtyn u sviti zdesheviv. Yak tse vplyne na ukraïnskyi vydobutok? *Ekonomichna Pravda*. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2024/01/17/708811/> [in Ukrainian].
6. Stan zdïisnennia pravosuddia u kryminalnykh provadzhenniakh ta spravakh pro administratyvni pravoporushennia sudamy zahalnoi yurysdyksii u 2023 rotsi. *Verkhovnyi Sud*. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/sud_pract/Stan_zdijsn_krim_prov_2023.pdf [in Ukrainian].
7. Movchan, R. O. (2020). Kryminalno-pravova protydiia «burshtynovym» pravoporushenniam: analiz ostannikh zakonodavchykh novel. *Naukovyi visnyk Natsionalnoi akademii vnutrishnikh sprav*, 4, 53-60 [in Ukrainian].
8. Dudorov, O. O. (2023). Kryminalni pravoporushennia proty dovkillia: problemy tlumachennia i vdoskonalennia statei kryminalnoho zakonu iz blanketnymy dyspozytsiiamy. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*, 6, 449-456 [in Ukrainian].

9. Movchan, R. O., Vozniuk, A. A., Kamensky, D. V., Dudorov, O. O., Andrushko, A. V. (2021). Problems of criminal liability for illegal amber mining in Ukraine. *Naukovyi visnyk Natsionalnoho hirnychoho universytetu*, 6, 113-117.
10. Movchan, R., Dudorov, O., Kamensky, D., Vozniuk, A., Makarenko, T. (2024). Criminal liability for illegal acts with amber: law-making and law-enforcement issues. *Naukovyi visnyk Natsionalnoho hirnychoho universytetu*. 2024, 3, 197-203.
11. Zamorska, L. I. (2016). Systemnyi pidkhid u doslidzhenniakh pravovoi realnosti. *Visnyk Pivdennoho rehionalnoho tsentru Natsionalnoi akademii pravovykh nauk Ukrainy*, 7, 38-44 [in Ukrainian].
12. Ukhvala Volynskoho apeliatsiinoho sudu vid 10 liutoho 2022 r. u spravi № 162/214/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/103261124> [in Ukrainian].
13. Mostepaniuk, L. O., Pavlovska, A. A. (2020). Analiz skladu zlochyynu, peredbachenoho statteiu 240-1 Kryminalnoho kodeksu Ukrainy. *Visnyk Penitentsiarnoi asotsiatsii Ukrainy*, 2, 126-133 [in Ukrainian].
14. Netesa, N. V. (2013). Kryminalna vidpovidalnist za porushennia pravyl okhorony abo vykorystannia nadr: monohrafiia. Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].
15. Dudorov, O. O., Movchan, R. O. (2022). Korysni kopalyny yak predmet zlochyynu, peredbachenoho statteiu 240 Kryminalnoho kodeksu Ukrainy: analiz zakonodavchykh novel. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriiia Yurysprudentsiia*, 55, 58-64 [in Ukrainian].
16. Virt, A. O. (2021). Kryminalno-pravova protydiia zlochyynam, pov'iazanyh z nezakonnym vykorystanniam korysnykh kopalyn. Candidate's thesis. Odesa [in Ukrainian].
17. Dudorov, O. O., Komarnytskyi, M. V., Kalmykov, D. O. (2016). Kryminalna vidpovidalnist za nezakonne vydobuvannia korysnykh kopalyn v Ukraini: monohrafiia. Sumy: RVV LDUVS im. E. O. Didorenka [in Ukrainian].
18. Turlova, Yu. A., Polishchuk, H. S. (2020). Certain topical issues of criminalization of illegal amber mining. *Naukovyi visnyk Natsionalnoho hirnychoho universytetu*, 5, 122-128.
19. Kryminalnyi kodeks Ukrainy. Kontrolnyi tekst proiektu (stanom na 02.07.2024 roku). URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2024/07/03/kontrolnyj-tekst-proyektu-kk-standom-na-02-07-2024.pdf> [in Ukrainian].
20. Dudorov, O. O., Movchan, R. O., Pysmenskyi, Ye. O. (2023). Kryminalno-pravova okhorona lisu v Ukraini: monohrafiia. Kyiv: Norma prava [in Ukrainian].
21. Vysnovok natsionalnykh ekspertiv na proiekt Kryminalnoho kodeksu Ukrainy (kontrolnyi tekst stanom na 30.01.2023). URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2023/03/16/vysnovok-natsionalnyh-ekspertiv.pdf> [in Ukrainian].
22. Yermolaieva, T. V., Pravnyk, S. O., Maksymova, Ye. D. (2021). Suchasni problemy pravovoho rehuliuвання vydobuvannia burshtynu. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*, 10, 282-285 [in Ukrainian].
23. Vyrok Sarnenskoho raionnoho sudu Rivnenskoï oblasti vid 17 lystopada 2022 u spravi № 572/2709/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108136477> [in Ukrainian].
24. Vyrok Shevchenkivskoho raionnoho sudu m. Chernivtsi vid 9 veresnia 2022 u spravi № 714/785/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106215958> [in Ukrainian].
25. Mytrofanov, I. I. (2020). Nezakonnii obih burshtynu yak ekolohichniy zlochyyn. *Visnyk Pivdennoho rehionalnoho tsentru Natsionalnoi akademii pravovykh nauk Ukrainy*, 23, 50-57 [in Ukrainian].
26. Maksimentsev, M. H. (2019). Protydiia zlochyynnosti u sferi nadrokorystuvannia: monohrafiia. Kharkiv: Panov [in Ukrainian].
27. Postanova kolehii suddiv Tretoi sudovoi palaty Kasatsiinoho kryminalnoho sudu Verkhovnoho Sudu vid 18 sichnia 2023 u spravi № 723/5055/21 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108582830> [in Ukrainian].

Стаття надійшла 21.08.2024 р.

O. O. Dudorov, Doctor of Law, Professor, Professor
Kyiv National University named after Taras Shevchenko
Educational and Scientific Institute of Law
the Department Criminal Law policy and Criminal Law
60 Volodymyrska St, Kyiv, 01033, Ukraine
e-mail: o.o.dudorov@gmail.com
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-4860-0681>

R. O. Movchan, Doctor of Law, Professor, Professor
Vasyl' Stus Donetsk National University
the Department of Constitutional, International and Criminal Law
21 600th anniversary St, Vinnytsia, 21000, Ukraine
e-mail: romanmov1984@gmail.com
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-2074-8895>

SYSTEMATIC AND LEGAL ASPECTS OF LEGAL RESPONSIBILITY FOR ILLEGAL ACTS WITH AMBER

Summary

The article is devoted to the disclosure of certain systemic and legal aspects of responsibility for illegal actions with amber. Relevant judicial practice is analyzed. Proposals for improvement of Art. 240-1 of the Criminal Code of Ukraine “Illegal extraction, sale, purchase, transfer, forwarding, transportation, processing of amber”.

The issue of the application of the criminal law norm of insignificance for the legal assessment of illegal amber mining and its illegal handling was considered. The existence of a conflict between the investigated criminal law ban and Art. 47 of the Code of Ukraine on Administrative Offenses “Violation of the State Property Right to Subsoil”, comments are expressed regarding its (collision) overcoming in the aspects of *de lege lata* and *de lege ferenda*.

It is argued that the socially dangerous consequences of illegal mineral extraction (in particular, amber) should be labeled as damages. It is shown that carried out within the limits of Art. 240-1 of the Criminal Code of Ukraine, the differentiation of responsibility related to the size of illegal actions with amber is insufficient.

The relevant provisions of the project of the new Criminal Code of Ukraine were analyzed, the advantages and disadvantages of the relevant formulations were clarified. In particular, the proposal of the drafters of a potential criminal law to distinguish the grounds of criminal responsibility for the illegal acquisition of natural resources, on the one hand, and individual manifestations of involvement in the behavior of those who commit illegal extraction of natural resources from their natural environment, on the other, was supported.

The issue of the appropriateness of anchoring in Part 1 of Art. 240-1 of the Criminal Code of Ukraine instructions on actions other than illegal amber mining.

Keywords: systematicity, principles of law, legal responsibility, conflict of legal norms, differentiation, amber, illegal actions, qualifying features, insignificance.